

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

306

Finanse publiczne

Redaktorzy naukowi

Jerzy Sokołowski

Arkadiusz Żabiński

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-386-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Jan Borowiec , Kryzys gospodarczy a polityka monetarna i fiskalna w strefie euro w latach 2008-2012.....	13
Leszek Borowiec, Marzena Kuśmierk , Kapitał żelazny w finansowaniu organizacji non-profit w Polsce	24
Patrycja Chodnicka, Katarzyna Niewińska , Determinanty wyceny rynkowej sektora bankowego w dobie kryzysu	37
Patrycja Chodnicka, Katarzyna Niewińska , Ocena sektora bankowego w Europie.....	48
Iwona Dorota Czechowska , Rachunki osobiste dla klientów 60+	61
Agnieszka Deresz, Marian Podstawka , Opodatkowanie podatkiem dochodowym od osób fizycznych mikroprzedsiębiorców w warunkach kryzysu	73
Joanna Działo , Czy Unia Europejska potrzebuje unii fiskalnej?.....	86
Ryta Dziemianowicz , <i>Tax expenditures</i> w konstrukcji reguły wydatkowej... ..	98
Joanna Fila , Mikrofinanse w Unii Europejskiej – polityka, instrumenty, efekty	110
Beata Filipiak, Marek Dylewski , Indywidualny wskaźnik zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego – problemy dostosowawcze.....	120
Piotr Gut , Model odwróconej płatności (<i>reverse charge</i>) jako element konstrukcji podatku VAT ograniczający uszczuplenia w podatku VAT.....	132
Małgorzata Magdalena Hybka , Raison d'être solidarnej odpowiedzialności za zobowiązania z tytułu podatku od wartości dodanej	143
Marcin Idzik , Ekskluzja finansowa – ujęcie empiryczne.....	154
Maria Jastrzębska , Kreacja i implementacja systemu zarządzania ryzykiem jednostki samorządu terytorialnego	166
Piotr Karaś, Wojciech Pacut , Porównanie działania banków islamskich i konwencjonalnych – przypadek Zjednoczonych Emiratów Arabskich ...	178
Anna Kobialka , Wykorzystanie funduszy unijnych w finansowaniu wydatków inwestycyjnych jednostek samorządu terytorialnego lubelszczyzny	190
Teresa Kondrakiewicz , Dywersyfikacja jako kierunek rozwoju grup kapitałowych.....	200
Iwa Kuchciak , Problematyka nadmiernego zadłużania w kontekście wykluczenia finansowego.....	213
Elwira Leśna-Wierszołowicz , Koncepcja wielofunduszowości w drugim filarze systemu emerytalnego w Polsce	225
Paweł Marszałek , Finansyzacja w Polsce – ciekawostka teoretyczna czy realny problem?.....	235
Grzegorz Matysek , Opodatkowanie dochodów spółek osobowych w Polsce – konieczność zmian.....	247

Danuta Milaszewicz , Stabilność fiskalna jako przymus w polityce fiskalnej	260
Magdalena Miszczuk , Zróżnicowanie sytuacji finansowej wybranych jednostek samorządu terytorialnego na podstawie indywidualnego wskaźnika zadłużenia	272
Anna Murdoch , Wejście Polski do strefy euro a długoterminowe cele rozwoju kraju	285
Piotr Ptak , Polityka wydatków publicznych w Polsce w latach 2008-2012....	298
Witold Rakowski , Zróżnicowanie wydatków gmin i powiatów na oświatę w latach 2005-2010 w układzie przestrzennym	311
Halina Rechul , Samodzielność finansowa jednostek samorządu terytorialnego w Polsce.....	325
Wioleta Samitowska , Fundusze pożyczkowe i fundusze poręczeń kredytowych jako instrumenty finansowego wsparcia MŚP	338
Przemysław Siudak , Specjalne strefy ekonomiczne jako instrument generujący oszczędności budżetu państwa z tytułu zatrudniania bezrobotnych..	351
Andrzej Sobczyk , Dynamika wydatków inwestycyjnych i liczby mieszkańców w gminach województwa zachodniopomorskiego w latach 2008-2011	362
Michał Sosnowski , Progresywne i proporcjonalne opodatkowanie przedsiębiorstw osób fizycznych w Polsce	372
Feliks Marek Stawarczyk , Kryzys finansowy a sytuacja banków krajowych w Niemczech	386
Igor Styn , Wpływ zmian w MSSF 9 na wyniki finansowe największych dwóch banków działających w Polsce oraz na ich politykę kredytową	397
Magdalena Syrkiewicz-Świtłała, Tomasz Holecki, Katarzyna Klyta , Możliwości wprowadzenia prywatnych ubezpieczeń zdrowotnych do powszechnego systemu ochrony zdrowia w Polsce w opinii mieszkańców powiatu tarnogórskiego	409
Waldemar Szczepaniak , Ocena sytuacji finansowej publicznych uczelni technicznych w Polsce w latach 2004-2011	418
Tomasz Śmietanka , Gospodarka finansowa gminy miejsko-wiejskiej Kozienice w latach 2003-2012	430
Tomasz Uryszek , Zadłużenie sektora samorządowego w krajach Unii Europejskiej w okresie kryzysu gospodarczego	442
Alina Walenia , Zarządzanie ryzykiem w sektorze samorządowych finansów publicznych	454
Jerzy Wąchoł , Spowolnienie gospodarcze i problemy długu publicznego na świecie w świetle danych statystycznych	466
Radosław Witczak , Wykorzystanie metod szacowania podstawy opodatkowania do określenia wysokości zobowiązań podatkowych	478
Iwona Wojciechowska-Toruńska , „Pakt fiskalny” a polityka fiskalna	488

Katarzyna Wójtowicz , Udziały samorządów w podatkach państwowych – własne czy obce źródło dochodów JST? Dylematy teorii a praktyka budżetowa wybranych państw.....	501
Dorota Wyszowska , Stan finansów jednostek samorządu terytorialnego jako determinanta wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej w perspektywie 2014-2020	513
Jolanta Zawora , Samodzielność finansowa samorządów gminnych w warunkach spowolnienia gospodarczego.....	523
Anna Zielińska-Chmielewska , Ocena realizacji strategii płynności finansowej GK Tarczyński SA w ujęciu dochód-ryzyko	534
Dagmara Zuzek , Faktoring jako niekonwencjonalne źródło finansowania mikro- i małych przedsiębiorstw w Polsce.....	547
Arkadiusz Żabiński , Realizacja zasady równości opodatkowania czynników wytwórczych w wybranych krajach europejskich.....	558

Summaries

Jan Borowiec , Economic crisis and monetary and fiscal policies in the euro zone in the years 2008-2012	23
Leszek Borowiec, Marzena Kuśmierek , Endowment capital and funding sources in non-profit organizations	36
Patrycja Chodnicka, Katarzyna Niewińska , Determinants of market valuation of the banking sector during the recent financial crisis	47
Patrycja Chodnicka, Katarzyna Niewińska , Assessment of the banking sector in Europe	60
Iwona Dorota Czechowska , Personal accounts for clients 60+.....	72
Agnieszka Deresz, Marian Podstawka , Personal income tax on small entrepreneurs in times of crisis	85
Joanna Działo , Does the European Union need a fiscal union?	97
Ryta Dziemianowicz , Tax expenditures in the construction of the expenditure rule.....	109
Joanna Fila , Microfinance in European Union – policy, instruments, effects	119
Beata Filipiak, Marek Dylewski , Personal debt ratio of local government – system problems	131
Piotr Gut , Reverse charge model as an element of the VAT system, preventing it from tax abuse	142
Małgorzata Magdalena Hybka , Raison d'être of the joint and several liability for value added tax purposes.....	153
Marcin Idzik , Financial exclusion – empirical approach.....	165
Maria Jastrzębska , Creation and implementation of the risk management system of territorial self-government unit	177

Piotr Karaś, Wojciech Pacut , Islamic vs. conventional banking – the case of United Arab Emirates.....	189
Anna Kobialka , European Union funds use in financing of territorial self-governments units' investment in Lublin region.....	199
Teresa Kondrakiewicz , Diversification strategy in the process of holding companies development.....	212
Iwa Kuchciak , The issue of overindebtedness in the context of financial exclusion	224
Elwira Leśna-Wierszółowicz , The concept of multifunding in the second pension pillar in Poland	234
Paweł Marszałek , Financialization in Poland – theoretical curiosity or the real problem?.....	246
Grzegorz Matysek , Income taxation of partnerships in Poland – the necessity of changes	259
Danuta Milaszewicz , Fiscal stability as a coercion in fiscal policy	271
Magdalena Miszczuk , Diversity of the financial situation of selected self-government units under individual debt indicator.....	284
Anna Murdoch , Poland's entry into the Eurozone vs. its long term growth objectives	297
Piotr Ptak , Public spending policy in Poland in the years 2008-2012	310
Witold Rakowski , Variation of educational spending by communities and counties across regions in 2005-2010	324
Halina Rechul , Financial independence of local government units in Poland	337
Wioleta Samitowska , Loan funds and credit guarantee funds as instruments of financial support for SME.....	350
Przemysław Siudak , Special economic zones as an instrument generating savings for the state budget through the employment of the unemployed .	361
Andrzej Sobczyk , Dynamics of capital expenditure and population in communities of Western Pomeranian Voivodeship in the years 2008-2011	371
Michał Sosnowski , Progressive and proportional taxation of natural persons' enterprises in Poland.....	385
Feliks Marek Stawarczyk , Financial crisis and <i>Landesbanken</i> problems in Germany	396
Igor Styn , How changes in IFRS 9 can affect net earnings of two biggest banks operating in Poland and their loan policy	408
Magdalena Syrkiewicz-Świtła, Tomasz Holecki, Katarzyna Klyta , Possibilities of introducing private insurance in the public health care system in Poland in the opinion of the inhabitants of Tarnowskie Góry county	417
Waldemar Szczepaniak , Assessment of financial situation of technical universities in Poland between 2004-2011	429

Tomasz Śmietanka , Financial economy of the urban-rural commune of Kozienice in the years 2003-2012.....	441
Tomasz Uryszek , Local and regional government sector debt in the European Union countries during the economic crisis.....	453
Alina Walenia , Risk management in the self-government public finance sector.....	465
Jerzy Wąchoł , Economic slowdown and problems with public debt in the world in the light of statistical data	477
Radosław Witczak , The use of tax base estimation methods for the determination of the amount of tax liability.....	487
Iwona Wojciechowska-Toruńska , “Fiscal Pact” vs. fiscal policy	500
Katarzyna Wójtowicz , Local governments tax sharing arrangements – own or external source of revenues? Theoretical dilemmas vs. practical experiences of several European countries	512
Dorota Wyszowska , Financial standing of local self-government entities as a determinant of using of European Union aid in the perspective of 2014-2020	522
Jolanta Zawora , Financial independence of communes during economic slowdown	533
Anna Zielińska-Chmielewska , Assessment of strategies of working capital financial liquidity in the concept of risk-return analysis on GK Tarczyński SA	546
Dagmara Zuzek , Factoring as an unconventional source of financing activities of micro and small enterprises in Poland.....	557
Arkadiusz Żabiński , The implementation of the principle of equality in the taxation of factors of production in selected European countries	567

Patrycja Chodnicka, Katarzyna Niewińska

Uniwersytet Warszawski

OCENA SEKTORA BANKOWEGO W EUROPIE

Streszczenie: Celem publikacji jest ocena funkcjonowania sektora bankowego w Europie w czasach prosperity oraz w okresie dekonjunktury. Autorzy poddali weryfikacji między innymi poziom rozwoju gospodarczego krajów oraz poszczególne miary charakteryzujące sektor bankowy w wybranych krajach. Przy wykorzystaniu współczynników korelacji zbadano związki zachodzące pomiędzy poszczególnymi zmiennymi.

Słowa kluczowe: sektor bankowy, konsolidacja, banki komercyjne.

1. Wstęp

Kryzys w latach 2007-2009 i związane z nim problemy w strefie euro w znaczący sposób wpłynęły na funkcjonowanie systemu bankowego. Wśród istotnych czynników można wskazać globalizację gospodarki, a także konsolidację i koncentrację sektora bankowego. Wiele banków w Europie i na świecie stanęło w obliczu bankructwa, co przyczyniło się do spadku zaufania wobec tych instytucji. Niektóre kraje dla ratowania sektora zmuszone zostały do uruchomienia pomocy publicznej.

W artykule pochyłono się nad analizą sektora bankowego w Europie. Przeanalizowano również istotne czynniki wpływające na jego kształt. Według najlepszej wiedzy autorki badanie w danym obszarze nie zostało dotychczas przeprowadzone.

2. Analiza kondycji gospodarek wybranych krajów Europy

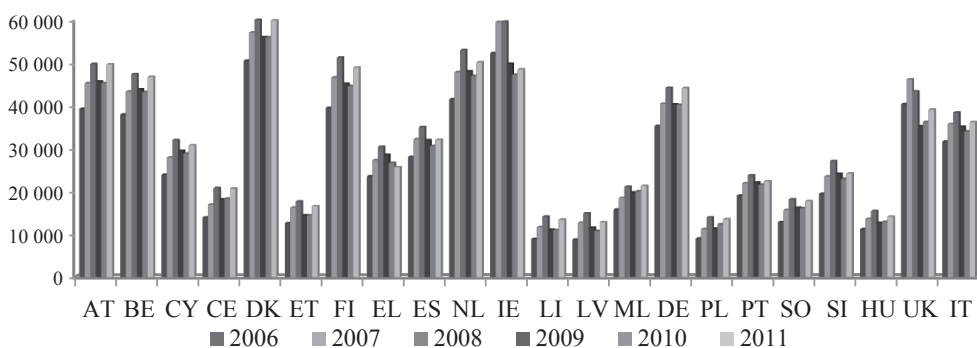
Historia pośrednictwa finansowego jest bardzo długa i sięga poprzedniej epoki. Nowożytna bankowość europejska powstała w czasach średniowiecznych we Włoszech. Odrodziła się wówczas instytucja kredytu i weksła, powstały pierwsze zasady nowożytnej księgowości i finansów (podwójne księgowanie, procentowe naliczanie odsetek)¹.

W każdym rozwiniętym społeczeństwie sektor bankowy odgrywa istotną rolę w działalności w gospodarce. Wraz z biegiem czasu funkcjonowanie banków ewo-

¹ M. Górski, *Rynkowy system finansowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013, s. 93.

luje i poddawane jest różnym warunkom zarówno w czasach prosperity, jak i w trakcie recesji. Globalizacja światowej gospodarki również ma istotne znaczenie dla rozwoju instytucji finansowych. Tradycyjna funkcja banków komercyjnych polega na gromadzeniu środków finansowych i ich wykorzystywaniu w celu kredytowania swoich klientów. Przez ostatnie lata banki zaczęły spełniać dodatkowe zadania², oferując różnorodne produkty finansowe, które w ujęciu tradycyjnym postrzegane są jako instrumenty rynku kapitałowego lub ubezpieczeniowego³.

Badając system bankowy w wybranych krajach europejskich przed kryzysem, w jego trakcie, jak i po kryzysie przeanalizowano poziom rozwoju gospodarczego. Ogólnie przyjętą miarą dobrobytu kraju jest produkt krajowy brutto *per capita*, będący wartością dóbr i usług przeznaczonych do bezpośredniego wykorzystania, które gospodarka wytwarza w trakcie roku w przeliczeniu na jednego mieszkańca⁴. Wspomniana wartość została przedstawiona na rys. 1 dla wybranych krajów w latach 2006-2011.

Legenda: EL – Grecja; IE – Irlandia; LV – Łotwa; SI – Słowenia; NL – Holandia; AT – Austria; DE – Niemcy; DK – Dania; UK – Wielka Brytania; ES – Hiszpania; BE – Belgia; SE – Szwecja; HU – Węgry; FR – Francja; CY – Cypr; PT – Portugalia; IT – Włochy; CE – Czechy; ET – Estonia; FI – Finlandia; LI – Litwa; ML – Malta; PL – Polska; SO – Słowacja.

Rys. 1. PKB *per capita* dla wybranych krajów w latach 2006-2011 (w USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Banku Światowego.

Zauważa się spadek produktu krajowego brutto w przeliczeniu na jednego mieszkańca w latach 2009-2010 w porównaniu z latami ubiegłymi. Obserwuje się wysokie zróżnicowanie tej wartości dla poszczególnych krajów, co świadczy o dużej rozpiętości poziomu rozwoju w analizowanych krajach. PKB *per capita* jest niedoskonałym wskaźnikiem podziału dochodu w społeczeństwie, dlatego istotne będzie

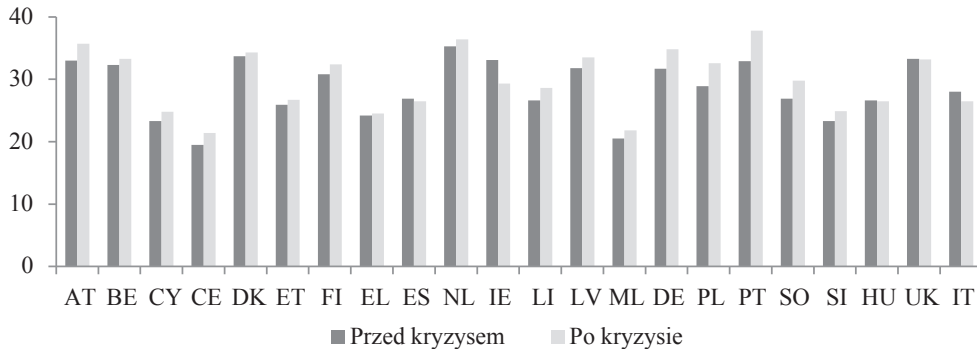
² M. Burda, C. Wyplosz, *Makroekonomia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013, s. 341-342.

³ M. Zalewska (red.), *Współczesna bankowość*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2007, s. 23.

⁴ M. Burda, C. Wyplosz, wyd. cyt., s. 24-25

zestawienie kształtowania się nierówności dochodów, co pomoże lepiej zobrazować bogactwo i ubóstwo w danych krajach w Europie.

Analizując rys. 1, można zauważyć, że tylko w 5 krajach przedstawionych w badaniu po kryzysie zmniejszyło się rozwarstwienie społeczne, w pozostałych natomiast zwiększyły się nierówności dochodowe (w szczególności w krajach Europy Środkowej, dla których wskaźnik ten był we wcześniejszych latach niższy)⁵.

Legenda: EL – Grecja; IE – Irlandia; LV – Łotwa; SI – Słowenia; NL – Holandia; AT – Austria; DE – Niemcy; DK – Dania; UK – Wielka Brytania; ES – Hiszpania; BE – Belgia; SE – Szwecja; HU – Węgry; FR – Francja; CY – Cypr; PT – Portugalia; IT – Włochy; CE – Czechy; ET – Estonia; FI – Finlandia; LI – Litwa; ML – Malta; PL – Polska; SO – Słowacja (przed kryzysem – lata 2006 lub 2005, po kryzysie – lata 2009 lub 2010).

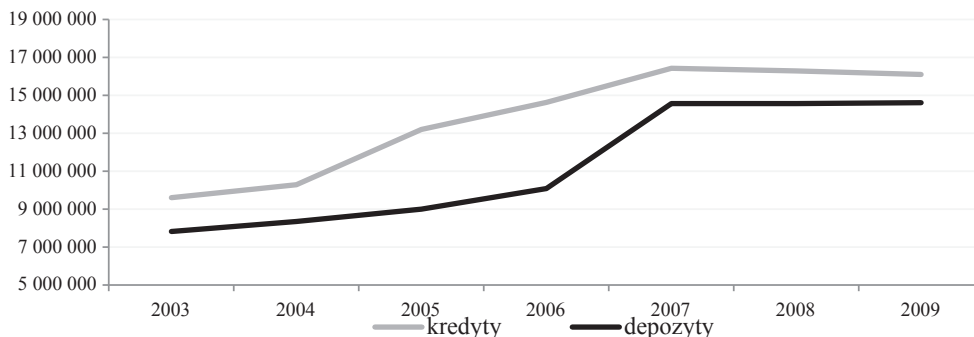
Rys. 2. Kształtowanie się nierówności dochodowych dla państw Unii Europejskiej przed kryzysem i po kryzysie z 2007 r. według ONZ (mierzone współczynnikiem Giniego)

Źródło: M. Stawicka, *Ekonomiczne rozwarstwienie społeczeństwa Unii Europejskiej po światowym kryzysie gospodarczym – problematyka rozkładu dochodów*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu.

3. Analiza czynników wpływających na skalę sektora bankowego

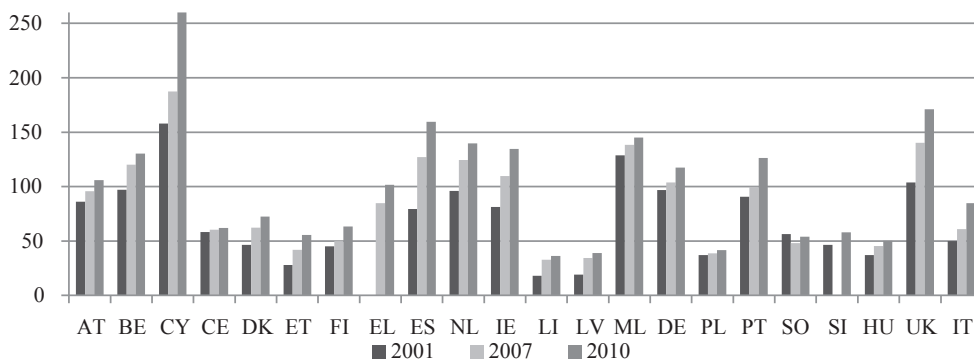
Przez ostatnie lata w znaczącym stopniu wzrosła wartość zgromadzonych depozytów i udzielonych kredytów w systemie bankowym w analizowanych krajach. Wartość zdeponowanych środków pieniężnych w sektorze bankowym wzrosła od 2003 do 2009 r. o 87%, a skala akcji kredytowej instytucji pośrednictwa finansowego wzrosła o 68%. Analizując dane przedstawione na rys. 3, można zauważyć znaczący wzrost udzielonych kredytów i pozyskanych depozytów klientów w bankach, który wystąpił w latach przed kryzysem (2005-2007), co może świadczyć o intensywnym rozwoju sektora w czasach prosperity.

⁵ M. Stawicka, *Ekonomiczne rozwarstwienie społeczeństwa Unii Europejskiej po światowym kryzysie gospodarczym – problematyka rozkładu dochodów*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, s. 126-127.

Rys. 3. Ewolucja wartości gromadzonych depozytów i udzielanych kredytów bankowych w latach 2003-2009 (w mln EUR)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych *European Central Bank EU Banking Structures, September 2010*.

Legenda: EL – Grecja; IE – Irlandia; LV – Łotwa; SI – Słowenia; NL – Holandia; AT – Austria; DE – Niemcy; DK – Dania; UK – Wielka Brytania; ES – Hiszpania; BE – Belgia; SE – Szwecja; HU – Węgry; FR – Francja; CY – Cypr; PT – Portugalia; IT – Włochy; CE – Czechy; ET – Estonia; FI – Finlandia; LI – Litwa; ML – Malta; PL – Polska; SO – Słowacja.

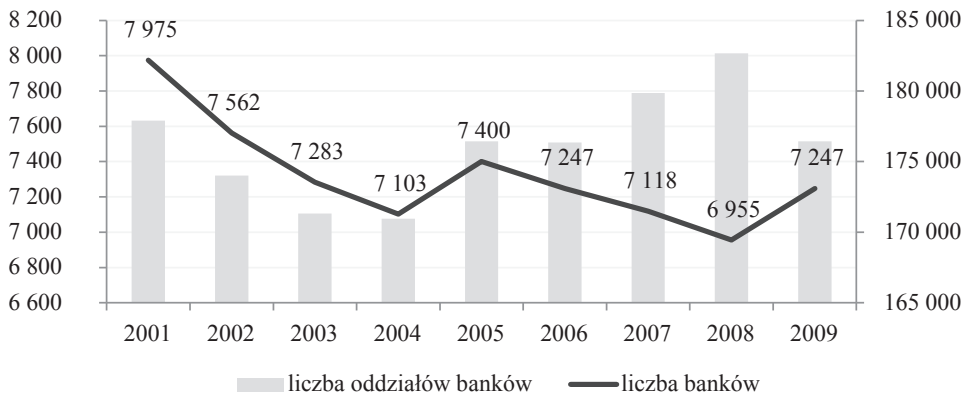
Rys. 4. Wskaźnik wartości depozytów zgromadzonych w sektorze bankowym w stosunku do produktu krajowego brutto dla wybranych krajów w latach 2001, 2007 oraz 2010.

Źródło: opracowanie własne na podstawie T. Beck, A. Demirgüç-Kunt, R. Levine, *A new database on financial development and structure*, "World Bank Economic Review", no. 14, 2000, s. 597-605.

Skala rozwoju sektora bankowego w poszczególnych krajach obrazuje wskaźnik wartości depozytów zgromadzonych w sektorze bankowym w stosunku do poziomu produktu krajowego brutto (rys. 4). Rysunek 4 obrazuje sytuację w latach 2001, 2007 oraz 2010. Można zauważyć wzrost wartości analizowanego wskaźnika dla badanych krajów. Jego wielkość jest największa dla krajów należących do oaz po-

datkowych (np. Cypr, Malta) oraz dla krajów wysoko rozwiniętych gospodarczo (Austria, Belgia, Holandia, Niemcy, Hiszpania, Wielka Brytania).

W krajach badanych przez autorki istnieje trend zmniejszającej się liczby banków. Do roku 2008 liczba ich oddziałów systematycznie rosła, co może świadczyć o konsolidacji. Spadek liczby podmiotów ma związek z rozwijającą się technologią, globalizacją rynku, dojrzałością branży oraz w przypadku strefy euro wspólną walutą i polityką monetarną. Efektem tych zmian powinna być optymalizacja, jak również zwiększenie efektywności kosztowej systemu.

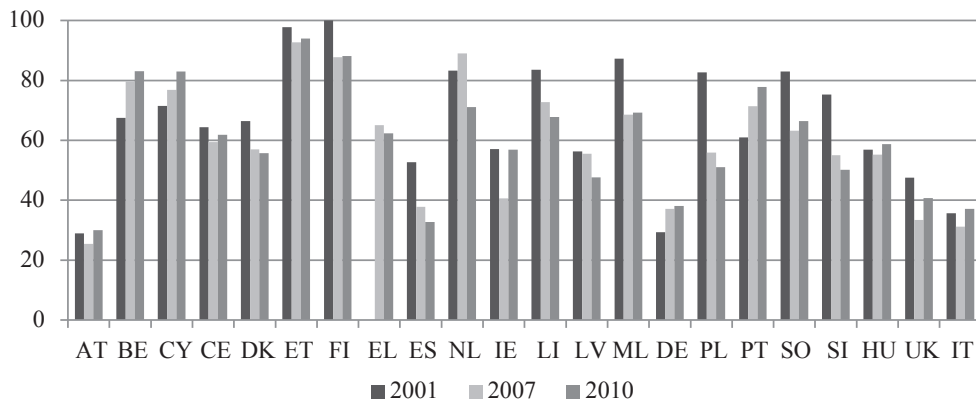

Rys. 5. Liczba banków oraz ich oddziałów w badanych krajach w Europie w latach 2001-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych *European Central Bank EU Banking Structures, September 2010*.

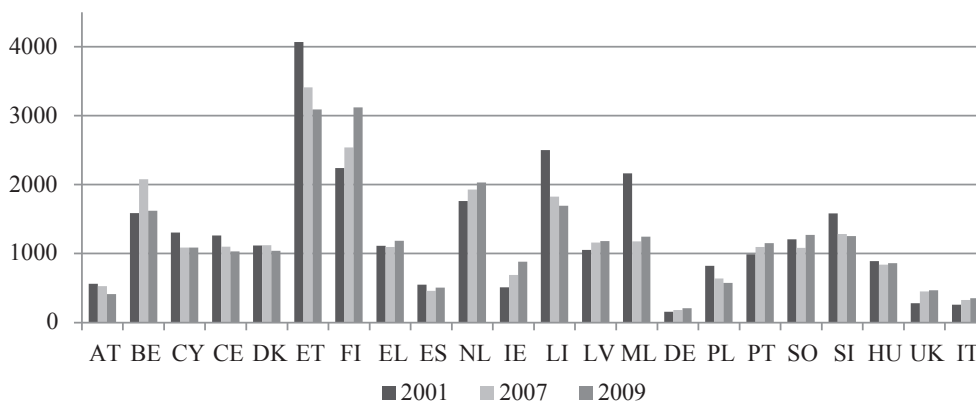
Wielu ekonomistów uważa, że postępująca koncentracja sektora bankowego była jedną z ważniejszych przyczyn kryzysu finansowego i gospodarczego. W przyszłości oczekuje się dalszego procesu konsolidacji tego sektora, mimo inicjatyw ograniczających to zjawisko z obawy przed natężeniem problemu „too big to fail”. O wysokiej koncentracji świadczy także udział pięciu największych instytucji kredytowych w UE, wynoszący w 2001 r. 38% aktywów ogółem wszystkich tych instytucji. W 2009 r. osiągnął on poziom 45%⁶. Wskaźnik koncentracji sektora bankowego został przedstawiony na rys. 6 i 7. Pierwszy z nich obrazuje wskaźnik zaproponowany przez Beck, Demirguc-Kuntz oraz Levine, przedstawiający udział aktywów trzech największych banków w stosunku do łącznych aktywów sektora bankowego. W analizowanych krajach, tak jak zostało wspomniane, w okresie kryzysu następuje wzrost koncentracji sektora. Wyjątkiem od tej reguły są Dania, Grecja, Hiszpania, Holandia, Litwa, Łotwa, Polska, Słowenia.

⁶ M. Świetlik, *Fuzje i przejęcia w sektorze bankowym w Europie (UE-25) jako czynnik wpływający na finansowanie przedsiębiorstw w ujęciu makro*, s. 96-97.

Rys. 6. Wskaźnik koncentracji sektora bankowego dla wybranych krajów w latach 2001, 2007, 2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie T. Beck, A. Demirgüç-Kunt, R. Levine, *A new database on financial development and structure*, "World Bank Economic Review", no. 14, 2000, s. 597-605.

Rys. 7. Wartość wskaźnika Herfindahla-Hirschmana sektora bankowego dla analizowanych krajów w latach 2001, 2007, 2009

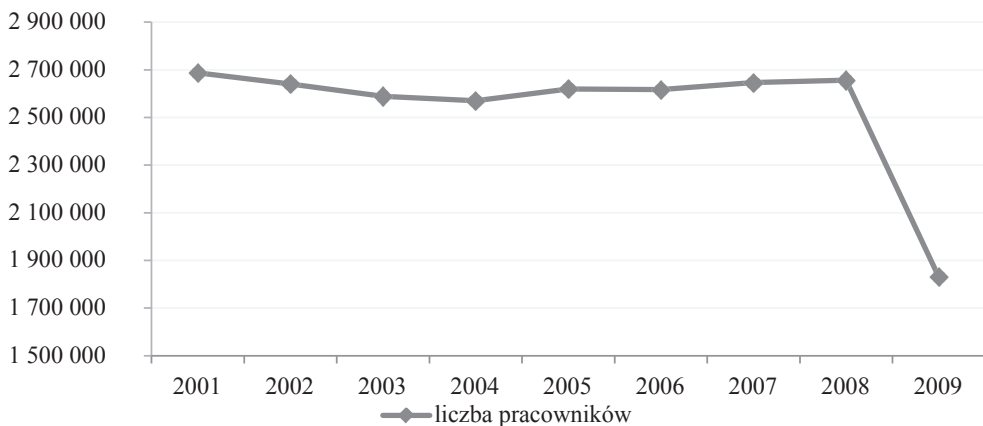
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych *European Central Bank EU Banking Structures, September 2010*.

Drugim ze wskaźników wykorzystywanych do analizy sektora bankowego jest wskaźnik Herfindahla-Hirschmana⁷. Wartość HHI dla analizowanych krajów różnie

⁷ Wskaźnik Herfindahla-Hirschmana (HHI, *Herfindahl-Hirschman Index*), określane również często jako wskaźnik Herfindahla lub po prostu w skrócie jako HHI, jest miarą koncentracji rynku i określa szacunkowy poziom zagęszczenia w danej branży oraz poziom konkurencji na danym rynku. W teoretycznej ekonomii HHI jest zdefiniowany jako suma kwadratów udziałów w sprzedaży wszystkich przedsiębiorstw działających na rynku. Spadek indeksu Herfindahla-Hirschmana implikuje spa-

dla Finlandii, Grecji, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, Malty, Portugalii, Słowacji, Wielkiej Brytanii oraz Włoch. Rozbieżności między tymi dwoma wskaźnikami wynikają z różnic w ich budowie.

Szacuje się, że około 5% produktu krajowego brutto wytwarzane jest przez sektor bankowy w krajach Unii Europejskiej. Z punktu widzenia rynku pracy liczba osób zatrudnionych w nim stanowi 1,5%⁸. Rysunek 8 obrazuje liczbę pracowników sektora bankowego w latach 2001-2009. Przed kryzysem, mimo konsolidacji rynku, obserwuje się stabilność zatrudnienia. W 2008 i 2009 roku znaczna liczba banków odnotowała ogromne straty. Wiele krajów udzieliło pomocy publicznej dla tego sektora. Problemy finansowe zmusiły go do redukcji zatrudnienia.

Rys. 8. Liczba pracowników zatrudnionych w sektorze bankowym w badanych krajach europejskich w latach 2001-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych *European Central Bank EU Banking Structures, September 2010*.

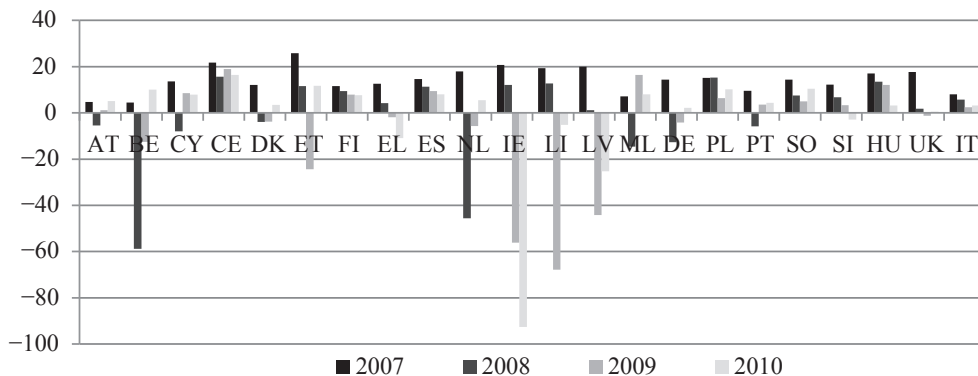
W wyniku interwencji niektórych krajów zostały udzielone pożyczki dla banków stanowiące nawet powyżej 10% całości aktywów sektora bankowego w danym kraju (tj. Grecji, Irlandii). Banki do końca roku 2010 efektywnie wykorzystwały 1,2 bln EUR⁹. Niekorzystna sytuacja na rynku spowodowała spadek zaufania banków do siebie nawzajem, czego efektem było zmniejszenie liczby i wartości transakcji na rynku międzybankowym. Szybka reakcja rządów i banków centralnych po-

dek siły producentów i wzrost konkurencyjności, a wzrost indeksu – odwrotnie (B. Czarny, R. Rapacki, *Podstawy ekonomii*, PWN, Warszawa 2002). W analizowanym przypadku wartość wskaźnika przyjmuje wartość od 0 do 10 000 i liczona jest jako suma kwadratów instytucji kredytowych w stosunku do aktywów sektora.

⁸ Związek Banków Polskich, *Podstawowe informacje o bankowości w Europie*, Warszawa 2009, s. 2.

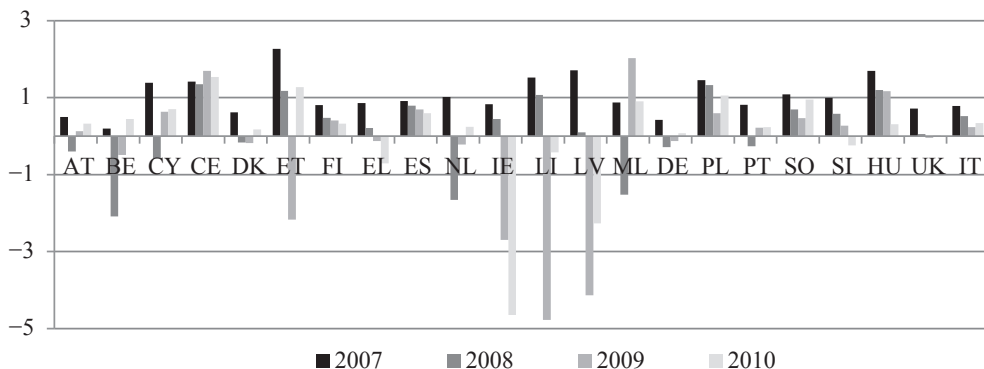
⁹ K. Szymański, *Konsekwencje kryzysu zadłużenia w strefie euro dla europejskiego i polskiego sektora bankowego*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, 2011, s. 14-15.

zwoiliła na podtrzymanie w nich płynności finansowej, co pozwoliło wielu z nich przetrwać, pomimo silnego zagrożenia upadkiem¹⁰.

Rys. 9. Wskaźnik rentowności kapitałów własnych sektora bankowego dla badanych krajów w Europie w latach 2007-2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w zaktualizowanej bazie do artykułu T. Beck, A. Demirgüç-Kunt, R. Levine, *A new database on financial development and structure*, „World Bank Economic Review”, no. 14, 2000, s. 597-605.

Rys. 10. Wskaźnik rentowności aktywów sektora bankowego dla badanych krajów w Europie w latach 2007-2010

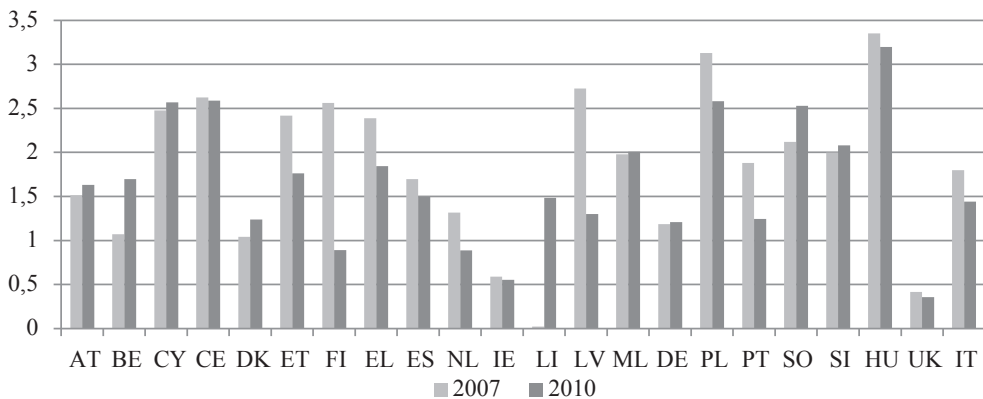
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w zaktualizowanej bazie do artykułu T. Beck, A. Demirgüç-Kunt, R. Levine, *A new database on financial development and structure*, „World Bank Economic Review”, no. 14, 2000, s. 597-605.

¹⁰ A. Nowak, S. Nowak, A. Sopoćko (red.), *Rynki finansowo-ubezpieczeniowe w warunkach kryzysu*, Wydawnictwo Wydziału Zarządzania UW, Warszawa 2009, s.13.

Analizując sektor bankowy, autorzy przeanalizowali również najważniejsze wskaźniki rentowności aktywów (ROA) i kapitałów właścicielskich (ROE). ROE obrazuje zysk wygenerowany z wniesionych kapitałów, ROA zaś informuje o zdolności wypracowania zysków i efektywności gospodarowania majątkiem. Są to najbardziej popularne miary, ponieważ bezpośrednio oceniają zwrot z inwestycji oraz są łatwo dostępne dla analityków, gdyż opierają się tylko na informacji publicznej¹¹.

Analizując wskaźniki rentowności dla sektora bankowego dla krajów, takich jak Grecja, Irlandia, Litwa i Łotwa, można zaobserwować ujemną rentowność aktywów i kapitałów właścicielskich. W pozostałych krajach mają one wymiar dodatni, co świadczy o lepszej kondycji finansowej sektora.

W literaturze jako ocenę efektywności sektora bankowego przyjmuje się marżę odsetkową brutto¹². Jej wartość dla sektora bankowego w latach 2007 oraz 2010 została przedstawiona na rys. 11. Analizowana wartość jest niższa dla sektora bankowego mającego problemy w ostatnim okresie. Najslabiej radzącymi sobie sektorami bankowymi w ostatnim czasie były banki w Czechach, Grecji, Finlandii, Estonii, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, na Łotwie, w Polsce, Portugalii, na Węgrzech, w Wielkiej Brytanii i we Włoszech. Zatem praktycznie każdy sektor bankowy odnotował spadek efektywności swojej działalności.

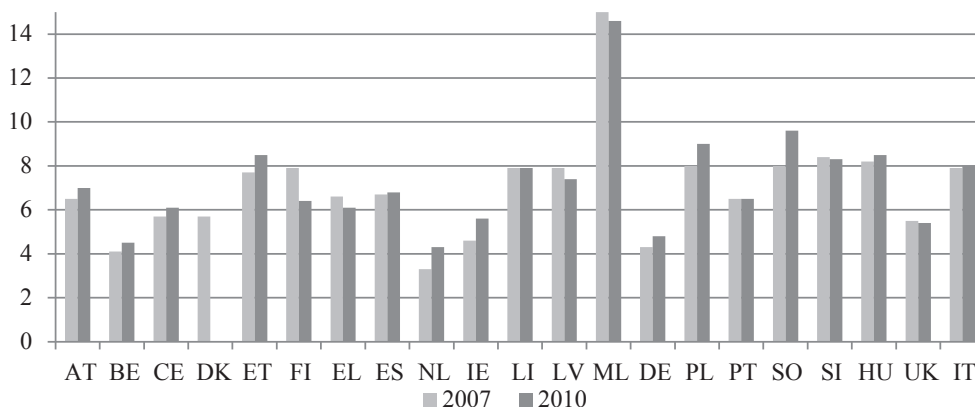
Rys. 11. Wskaźnik marży odsetkowej sektora bankowego dla badanych krajów w Europie w latach 2007, 2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w zaktualizowanej bazie do artykułu T. Beck, A. Demirgüç-Kunt, R. Levine, *A new database on financial development and structure*, „World Bank Economic Review”, no. 14, 2000, s. 597-605.

¹¹ European Central Bank, *Beyond RoE – How to measure bank performance*, Frankfurt am Main 2010, s. 8.

¹² Wartość księgową przychodów odsetkowych banku do łącznych aktywów pracujących.

Ryzyko sektora bankowego mierzone jest między innymi wartością współczynnika wypłacalności¹³. Wartość tego współczynnika rośnie dla większości krajów w analizowanym okresie, co wynika z kryzysu finansowego.

Rys. 12. Wartość współczynnika wypłacalności sektora bankowego dla wybranych krajów w latach 2007 oraz 2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Banku Światowego.

Postanowiono przeanalizować związki zachodzące pomiędzy przedstawionymi zmiennymi przy wykorzystaniu współczynników korelacji. Okazuje się, że wraz ze wzrostem poziomu rozwoju gospodarczego spada wartość marży odsetkowej netto, co wynika z większej konkurencyjności sektora. Związek ten jest silniejszy w latach 2007-2010 (tab. 1). W mniej rozwiniętych gospodarczo krajach występuje większa koncentracja sektora bankowego (mierzona indeksem zarówno Herfindahla-Hirschmana, jak i tym zaproponowanym przez Beck i in.). Zależność jednak jest słabsza w okresie kryzysu, co w praktyce oznacza większą konsolidację sektora. W bogatszych krajach współczynniki ROA i ROE są niższe, co również wynika z większej konkurencyjności sektora bankowego. Tak jak zostało uprzednio wspomniane, zależność ta jest słabsza dla okresu dekonjunkury. Istnieje również pozytywny związek pomiędzy wartością gromadzonych depozytów i kredytów udzielanych przez sektor bankowy w zamożniejszych krajach. Jednocześnie im biedniejsze państwo, tym wymagany jest wyższy poziom współczynnika wypłacalności.

¹³ Od 2013 r. wskaźnik liczony jest jako stosunek kapitałów banku i rezerw do aktywów ogółem. Kapitał i rezerwy obejmują środki wniesione przez właścicieli, niepodzielone zyski ogólne i specjalne rezerwy, rezerwy i korekty wyceny. Jest to kapitał kategorii 1 (wpłacone akcje i wspólne akcje), które są wspólną cechą systemów bankowych wszystkich krajów i sumą kapitału regulacyjnego. Kapitał regulacyjny obejmuje kilka określonych rodzajów podporządkowanych instrumentów dłużnych, które nie muszą zostać zwrócone (obowiązek utrzymywania minimalnego poziomu kapitału – obejmują kategorie 2 i 3 kapitału zakładowego). Aktywa ogółem obejmują wszystkie finansowe oraz niefinansowe finansowe aktywa.

Tabela 1. Współczynniki korelacji dotyczące zmiennych sektora bankowego dla wybranych krajów europejskich w latach 2001-2010 oraz 2007-2010

	<i>PKB</i>	<i>dep/P</i>	<i>net</i>	<i>con</i>	<i>ROA</i>	<i>ROE</i>	<i>HHI</i>	<i>cred</i>	<i>dep</i>	<i>SR</i>
2001–2010										
<i>PKB</i>	1									
<i>dep/P</i>	0,44 *	1								
<i>net</i>	-0,48 *	-0,25 *	1							
<i>con</i>	-0,24 *	-0,11 *	0,15 **	1						
<i>ROA</i>	-0,28 *	-0,17 *	0,42 *	0,11 ***	1					
<i>ROE</i>	-0,21 *	-0,14 *	0,29 *	0,01	0,89 *	1				
<i>HHI</i>	-0,16 **	-0,21 **	0,1	0,81 *	0,14 **	0,03	1			
<i>cred</i>	0,41 *	0,43 *	-0,37 *	-0,53 *	-0,13 **	-0,07	-0,44 *	1		
<i>dep</i>	0,39 *	0,45 *	-0,35 *	-0,48 *	-0,1	-0,1	-0,41 *	0,99 *	1	
<i>SR</i>	-0,54 *	-0,39 *	0,34 *	0,24 *	0,22 *	0,1	0,25 *	-0,32 *	-0,33 *	1
2007–2010										
<i>PKB</i>	1									
<i>dep/P</i>	0,4 *	1								
<i>net</i>	-0,57 *	-0,29 *	1							
<i>con</i>	-0,13	-0,01	0,1	1						
<i>ROA</i>	-0,22 **	-0,14	0,41 *	-0,01	1					
<i>ROE</i>	-0,17	-0,14	0,33 *	-0,08	0,94 *	1				
<i>HHI</i>	-0,06	-0,24 **	-0,03	0,85 *	-0,05	-0,09	1			
<i>cred</i>	0,39 *	0,42 *	-0,43 *	-0,49 *	-0,08	0	-0,43	1		
<i>dep</i>	0,36 *	0,44 *	-0,4 *	-0,43 *	-0,03	-0,03	-0,4 *	0,99 *	1	
<i>SR</i>	-0,58 *	-0,32 *	0,35 *	0,15	0,16	0,1	0,1	-0,32 *	-0,33 *	1

Legenda: *, ** i *** oznaczają poziom istotności: odpowiednio 99, 95 oraz 90%. Kraje, dla których dane zostały wykorzystane do analizy, to: Austria, Belgia, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Litwa, Łotwa, Malta, Niemcy, Polska, Portugalia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania i Włochy.

PKB – PKB *per capita*; *dep/P* – stosunek wartości depozytów sektora bankowego do PKB danego kraju; *net* – marża odsetkowa netto sektora bankowego; *con* – współczynnik koncentracji sektora bankowego; *ROA* – rentowność aktywów; *ROE* – rentowność kapitałów właścicielskich; *HHI* – wskaźnik Herfindahla-Hirschmana; *cred* – wartość kredytów udzielonych przez sektor bankowy; *dep* – wartość depozytów zgromadzonych przez sektor bankowy; *SR* – współczynnik wypłacalności.

Źródło: opracowanie własne.

Warto zwrócić uwagę na relację pomiędzy rentownością i efektywnością sektora bankowego a jego koncentracją. Otóż większe banki generują wyższe zyski. Może to być w efekcie dowód na potrzebę konsolidacji instytucji kredytowych w Europie. Ponadto większe banki w związku z narażeniem sektora zmuszone są do utrzymywania wyższych współczynników wypłacalności (co sugeruje pozytywny związek pomiędzy indeksem koncentracji zaproponowanym przez Beck, jak również HHI, współczynnikiem wypłacalności). Jednak w okresie dekonjunktury wartość analizowanej zależności jest słabsza.

4. Podsumowanie

Sektor bankowy istotnie zmieniał się w czasach dobrej koniunktury oraz w trakcie kryzysu i po kryzysie. W latach 2005-2007 nastąpił istotny wzrost zdeponowanych środków oraz liczby udzielonych kredytów w sektorze bankowym w badanych przez autorki krajach, co było efektem rozluźnienia polityki kredytowej wielu banków komercyjnych. Większość badanych banków odnotowało spadek efektywności swojej działalności w okresie dekonjunktury.

Na ciągu ostatnich lat można było zaobserwować silną koncentrację sektora. W okresie 2001-2009 nastąpił wzrost udziału pięciu największych banków komercyjnych UE w stosunku do aktywów ogółem tego sektora – z 38 do 45%. Jeżeli ten trend się utrzyma, będzie on zapewne sprzyjał zjawisku „too big to fail”, które stanowi zagrożenie dla prawidłowego funkcjonowania sektora.

Po kryzysie nastąpiło zmniejszenie liczby pracowników zatrudnionych w sektorze bankowym. Straty, jakie poniosły banki komercyjne w latach 2007-2009, zmusiły właścicieli i kadry zarządzającą w bankach do restrukturyzacji.

Literatura

- Beck T., Demirgüç-Kunt A., Levine R., *A new database on financial development and structure*, “World Bank Economic Review”, no. 14, 2000.
- Burda M., Wyplosz C., *Makroekonomia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013.
- European Central Bank EUROSYTEM, praca zbiorowa, *EU Banking Structures*, Frankfurt am Main 2010.
- European Central Bank, *Beyond RoE – How to Measure Bank Performance*, Frankfurt am Main 2010.
- Górski M., *Rynkowy system finansowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013.
- Nowak A., Nowak S., Sopoćko A. (red.), *Rynki finansowo-ubezpieczeniowe w warunkach kryzysu*, Wyd. Wydziału Zarządzania UW, Warszawa 2009.
- Stawicka M., *Ekonomiczne rozwarstwienie społeczeństwa Unii Europejskiej po światowym kryzysie gospodarczym – problematyka rozkładu dochodów*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu.
- Świetlik M., *Fuzje i przejęcia w sektorze bankowym w Europie (UE-25) jako czynnik wpływający na finansowanie przedsiębiorstw w ujęciu makro*.

Szymański K., *Konsekwencje kryzysu zadłużenia w strefie euro dla europejskiego i polskiego sektora bankowego*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, 2011.

Zalewska M. (red.), *Współczesna bankowość*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2007.

Związek Banków Polskich, *Podstawowe informacje o bankowości w Europie*, Warszawa 2009.

ASSESSMENT OF THE BANKING SECTOR IN EUROPE

Summary: The aim of the paper is the assessment of banking sector in Europe during the times of prosperity and economic downturn. The study was conducted for selected countries. The authors analyzed the level of development of the countries and the measures characterizing the banking sector. They also examined the correlation coefficients for analyzed determinants. The article consists of four parts. In the introduction it describes the events that occurred during the crisis and their impact on the banking sector. First and second chapters characterize the variables describing the market for banks and their transformations resulting from the consolidation of the sector. In the last part, there is a summary, presenting final conclusions.

Keywords: banking sector, consolidation, commercial banks.